

OECD Insights

Human Capital: How what you know shapes your life

Summary in Dutch

OECD Insights

Menselijk kapitaal: hoe kennis het leven van de mens bepaalt

Samenvatting in de Nederlandse taal

Het arbeidsbestel heeft de afgelopen decennia enorme veranderingen doorgemaakt. Van het totale aantal arbeidsplaatsen blijft het percentage productiebanen dalen in de meeste ontwikkelde economieën, terwijl de salarissen in de productie-industrie over het algemeen geen gelijke tred hebben gehouden met die in andere sectoren. In toenemende mate vormen de "kenniswerkers" – een categorie met uiteenlopende beroepen, van callcentermedewerkers tot architecten en van docenten tot werknemers in de financiële sector – de sleutel tot economisch succes in ontwikkelde landen.

Of individuen en landen hun voordeel kunnen doen met deze opkomende kenniseconomie is grotendeels afhankelijk van hun menselijk kapitaal – opleiding, vaardigheden, talenten en bekwaamheden. Dat veroorzaakt een toenemend streven van overheden naar verhoging van het menselijk kapitaalniveau. Eén van de belangrijkste manieren waarop zij dit kunnen realiseren is door onderwijs en opleiding, die tegenwoordig worden gezien als steeds belangrijker factoren voor het stimuleren van economische groei.

Niettemin is er voor gewoon onderwijs – dat meestal wordt gevolgd vanaf een leeftijd van ongeveer 4 of 5 jaar tot het eind van de tienerjaren of begin twintig – slechts een beperkte rol weggelegd in de vorming van menselijk kapitaal. In veel opzichten is het nuttiger om de vorming van menselijk kapitaal niet te bezien in termen van onderwijs, maar meer in termen van *leren*, een proces dat het hele leven doorgaat.

Vanuit economisch en werkgelegenheidsperspectief groeit het belang van dit menselijk potentieel voor levenslang leren steeds verder. Banen van vroeger verhuizen naar plaatsen waar arbeid goedkoper is, terwijl snel groeiende technologieën banen creëren die nog niet zo lang geleden nauwelijks bestonden, of radicale veranderingen teweeg brengen in de kennis die mensen nodig hebben om hun werk te kunnen doen. Het resultaat is dat mensen nu hun vaardigheden en bekwaamheden moeten blijven ontwikkelen, gedurende hun hele werkzame leven.

In deze samenvatting wordt het concept verkend van menselijk kapitaal, het groeiende belang ervan voor economische groei, en de manieren waarop overheden en maatschappij kunnen werken aan de ontwikkeling ervan in de vroege jeugd, de leerplichtige jaren en tijdens de volwassenheid.

Wat is menselijk kapitaal?

Het begrip menselijk kapitaal valt tenminste terug te voeren tot het werk van de 18^e eeuwse Schotse econoom Adam Smith, maar pas eind aan het eind van de jaren vijftig en zestig kwam het op als een belangrijk economisch concept. In die tijd begonnen economen als Theodore Schultz de metafoor "kapitaal" – een al lang bestaand concept in de economie – te gebruiken om de rol te verduidelijken die onderwijs en kennis vervullen bij het genereren van welvaart en economische groei.

Zij stelden dat mensen investeren in hun onderwijs en opleiding om hun portefeuille vaardigheden en bekwaamheden (een kapitaal) op te bouwen, die op lange termijn rendement kan opleveren. Deze investering kan ook gunstig zijn voor nationale economieën en een stimulerende rol spelen in economische groei.

Kenmerkend is dat menselijk kapitaal in grote lijnen wordt gedefinieerd als bestaande uit een mengeling van iemands aangeboren talenten en gaven, en de vaardigheden en kennis die verworven worden via onderwijs en opleiding. (Ook gezondheid wordt er soms toe gerekend.) Het kan opmerkelijk worden genoemd dat de zakenwereld, die het concept menselijk kapitaal enthousiast omarmd heeft, meestal een nauwkeuriger definitie gebruikt en het vooral ziet als de vaardigheden en talenten in een beroepsbevolking, die een rechtstreekse relevantie hebben voor het succes van een onderneming of specifieke bedrijfstak.

Levert het iets op?

Menselijk kapitaal wordt geassocieerd met een breed scala gunstige effecten, zowel economische als niet-economische. Misschien is het zelfs wel zo, dat een aantal van de belangrijkste gunstige effecten van niet-economische aard zijn, zoals betere gezondheid, langere levensduur en een grotere waarschijnlijkheid van betrokkenheid bij het gemeenschapsleven.

Economisch gezien kan het rendement van menselijk kapitaal worden gezien in termen van de welvaart van het individu en de nationale economie. Op individueel niveau stijgt het inkomen over het algemeen vrij sterk als het opleidingsniveau stijgt. In sommige OESO-landen, zoals Denemarken en Nieuw-Zeeland is het inkomen van mensen met een universitaire opleiding ongeveer een kwart hoger dan dat van mensen die alleen voortgezet onderwijs hebben afgemaakt. In andere landen is dit inkomensverschil nog opmerkelijker en kan het oplopen tot wel 120%. Intussen kunnen economieën een productiestijging van 3-6% realiseren voor elk extra jaar onderwijs dat mensen volgen.

Waarom stijgt het belang?

De laatste jaren is door de combinatie van een aantal factoren de aandacht gericht op de economische rol van menselijk kapitaal. Een van de allerbelangrijkste factoren is de opkomst van de zogenaamde kenniseconomie, die minder steunt op de productie van goederen en meer op productie en beheer van data en informatie. Deze trend wordt duidelijk in de opkomst van bedrijven als Google en in de geleidelijke verschuiving in de aard van het werk dat mensen doen. In 1995 werkte iets meer dan 28% van de werknemers in OESO-landen in de industrie, en meer dan 63% in de dienstverlening; 10 jaar later lag het percentage in de industrie net onder de 25%, tegen meer dan 69% in de dienstverlening.

Globalisering is ook verantwoordelijk voor de verandering in de manier waarop mensen werken en de aard van hun werk. Tegenwoordig zijn bedrijven afhankelijk van grote ketens van producenten en opdrachtgevers die verspreid zijn over de hele wereld en die voor de coördinatie afhankelijk zijn van geavanceerde communicatietechnieken. Ook door de beschikbaarheid van goedkopere arbeid in ontwikkelingslanden verdwijnen sommige productiebanen – en zelfs banen voor hoger opgeleiden in bijvoorbeeld softwareprogrammering – uit ontwikkelde economieën.

Tenslotte is de vergrijzing van de maatschappij nog een factor. Als gevolg van demografische veranderingen stijgt de gemiddelde leeftijd in ontwikkelde landen, waardoor in de toekomst meer gepensioneerden afhankelijk zijn van minder actief werkenden. Op grond daarvan zoeken veel landen naar manieren om mensen langer te laten doorwerken. Om langer door te kunnen werken, zal het waarschijnlijk noodzakelijk zijn hun vaardigheden en kennis aan te vullen.

Waarom is de vroege jeugd van belang?

Het probleem van zorg en opleiding voor erg jonge kinderen krijgt steeds meer aandacht. Gedeeltelijk wordt dit gestimuleerd door het zuiver praktische probleem hoe voor kinderen moet worden gezorgd in een tijd waarin meer vrouwen gaan werken. De aantallen variëren, maar sommige landen hebben de afgelopen jaren zeer sterke stijgingen laten zien. In Spanje werkte in 1994 minder dan een derde van de vrouwen; 10 jaar later was dat gestegen tot iets minder dan de helft.

Tot op zekere hoogte wordt deze groei gestimuleerd door de wens van de vrouwen zelf om te blijven werken als ze kinderen hebben gekregen. Maar sommige landen – met name in de Engelssprekende wereld – moedigen ouders actief aan te blijven werken. Gedeeltelijk is dat terug te voeren op het feit dat kinderen die opgroeien in gezinnen waar geen of slechts één van de ouders werkt meer kans lopen op te groeien in armoede. Dat gebrek aan inkomen kan de sociale en leerontwikkeling van een kind ernstig belemmeren, waardoor problemen kunnen ontstaan die tot in de volwassenheid een rol kunnen spelen.

Daarom is er een stijgende vraag naar kinderopvang als meer vrouwen werken. In veel OESO-landen wordt kinderopvang geregeld door de particuliere sector, waarbij de overheid een beperkte controlerende rol speelt. De kwaliteit van dergelijke opvang, en de bijdrage daarvan aan de ontwikkeling in de vroege jeugd, geeft enige reden tot zorg,

vooral wanneer deze wordt vergeleken met de hoogontwikkelde systemen voor opvang en onderwijs van kinderen op jonge leeftijd, zoals die bestaan in bijvoorbeeld de Scandinavische landen.

In het algemeen is de benadering van kinderen in Scandinavië van holistische aard, waarbij zorg nauw verweven is met opleiding en werk om zeker te stellen dat kinderen probleemloos de overstap naar het basisonderwijs kunnen maken. Contrasterend daarmee richten bepaalde andere systemen voor kinderopvang zich vooral op zorg, of in sommige gevallen op onderwijs. In dat laatste geval zien instellingen voor kinderopvang hun rol mogelijk vooral als het voorbereiden van kinderen op school, in plaats van op het leven, zoals in de Scandinavische benadering. Dergelijke systemen zijn mogelijk ook niet optimaal toegesneden op de speelse manier waarop erg jonge kinderen leren.

Kwalitatief hoogstaande kinderopvang en onderwijs is goed voor alle kinderen, maar kan vooral belangrijk zijn voor kinderen uit minder welvarende of migrantenmilieus. Sterker nog, de schaal van de potentiële voordelen is voor veel onderwijs economen reden geweest te stellen dat overheden niet voldoende investeren in dit terrein.

Hoe reageert de onderwijssector?

De jaren van verplicht onderwijs zijn van cruciaal belang voor de vorming van menselijk kapitaal, en om zeker te stellen dat jonge mensen de vaardigheden en kennis verwerven die hen in staat zullen stellen in hun latere leven de kost te verdienen. Helaas maakt één op de vijf jongeren in veel OESO-landen het voortgezet onderwijs niet af, wat hun vooruitzichten op een baan en hun inkomenspotentieel ernstig beperkt. Sterker nog, nu de beschikbaarheid van redelijk vast en goed betaald productiewerk in de meeste ontwikkelde landen daalt, verslechterd de situatie van deze jongeren nog aanzienlijk. Van jongeren die de school voortijdig verlaten wordt vaak gezegd dat zij "gefaald" hebben in het onderwijssysteem, maar misschien kan beter gezegd worden dat het onderwijssysteem gefaald heeft voor deze jongeren.

Hoe kan onderwijs effectiever worden gemaakt? In toenemende mate is er aandacht voor de kwaliteit van het lesgeven als een factor in onderwijs, vooral gezien de goede internationale prestaties van leerlingen in landen als Finland, waar docenten hoog worden opgeleid en aanzienlijke autonomie in de klas krijgen. Autonomie is ook een probleem voor scholen. Het PISA-onderzoek van de OESO lijkt uit te wijzen dat scholen die meer vrijheid hebben bij de inzet van financiële middelen en het aantrekken van docenten betere resultaten boeken.

Ook kan in de verschillende onderwijssystemen in veel landen meer worden gedaan om jongeren betere mogelijkheden te geven beroepsopleidingen te volgen, in plaats van zuiver academische opleidingen, zowel op secundair als op tertiair niveau. Beroepsonderwijs – waar leerlingen industriespecifieke vaardigheden worden bijgebracht – heeft over het algemeen minder financiële middelen ontvangen in veel ontwikkelde landen, als gevolg van het streven de academische standaard te verhogen en kwalitatief hoogstaand onderzoek op tertiair niveau te doen.

Kwalitatief hoogstaande universitaire opleidingen kunnen uiteraard geweldige positieve effecten voor nationale economieën hebben doordat zij de ontwikkeling en het gebruik van innovatieve technologieën versnellen, en bovendien kunnen dergelijke opleidingen een aanzienlijke bijdrage leveren aan het nationale menselijk kapitaal. Andreas Schleicher van de OESO stelt dat dit een terrein is waarop Europese landen achterop raken. Grote economieën als Frankrijk en Duitsland worden ingehaald door andere landen, zoals de Scandinavische landen en Korea, in termen van het aantal jongeren dat een universitaire studie afrondt – een teken dat zij "niet langer behoren tot de wereldleiders op het gebied van de ontwikkeling van kennis en vaardigheden".

Naar alle waarschijnlijkheid zal de reactie van Europese overheden zich richten op onderzoek naar de beste manier om financiële middelen aan onderwijs toe te wijzen – een constant punt van discussie overal ter wereld. Gemiddeld geven OESO-regeringen ongeveer 5% van het bbp uit aan onderwijs, waarbij aan studenten op tertiair niveau twee maal zoveel wordt uitgegeven als aan studenten op primair niveau. Maar omdat studenten aan een universiteit na hun afstuderen waarschijnlijk aanzienlijk meer verdienen dan andere mensen, zijn er in veel landen maatregelen genomen om hen een deel van de kosten van hun opleiding te laten betalen.

Dergelijke maatregelen lijken verstandig in termen van sociale gelijkheid: over het algemeen zijn jongeren uit armere milieus zwaar ondervertegenwoordigd in het tertiair onderwijs. Het is overduidelijk oneerlijk om minder welvarende ouders te vragen belasting te betalen om universiteiten te financieren waar hun kinderen nooit naar toe zullen gaan. De keerzijde hiervan is dat de introductie van collegegeld voor tertiair onderwijs de toegankelijkheid van dit onderwijs voor studenten uit minder welvarende milieus nog verder kan bemoeilijken, tenzij er adequate maatregelen worden genomen, zoals bijvoorbeeld subsidies, beurzen of royale leningen aan studenten.

Wat is de rol van opleiding?

Door de vergrijzing van de bevolking in de meeste ontwikkelde landen komen mensen onder druk te staan om later met pensioen te gaan. Daardoor wordt het voor hen in toenemende mate noodzakelijk hun vaardigheden en kennis te blijven actualiseren, om het hoge veranderingstempo op de werkplaats bij te kunnen houden. Toch is dit niet een zaak waar alleen mensen aan het eind van hun carrière mee te maken krijgen. Mensen van alle leeftijden in het arbeidsproces moeten voortdurend werken aan verhoging van hun vaardigheidsniveaus, waardoor vervolgens hun inkomensvooruitzichten kunnen verbeteren en het makkelijker wordt om werk te vinden als zij hun baan verliezen.

Helaas is volwassenenonderwijs niet vanzelfsprekend voor de hele werkende bevolking. Jongere werknemers met hogere diploma's hebben meer kans op opleiding via hun werkgever. In feite is het zo, dat degenen die opleiding het hardst nodig hebben – oudere werknemers en werknemers met weinig opleiding – de minste kans hebben die te krijgen. Er bestaan ook verschillen tussen de geslachten – in de meeste OESO-landen volgen mannen meer opleiding dan vrouwen – en tussen de landen onderling: in Denemarken krijgen werknemers bijna 1000 uur buitenschools, werkgerelateerd onderwijs tijdens hun carrière; in Italië is dat minder dan 100 uur.

In veel landen heeft de overheid initiatieven ontplooid om te proberen werknemers die geen opleidingen krijgen te helpen. Sommige landen leggen werkgevers een onderwijsbijdrage op, die uiteindelijk op diverse manieren besteed kan worden, waaronder het opzetten van centrale opleidingsfondsen. Er bestaat ook belangstelling voor het idee van medefinanciering, waarbij overheden, werkgevers en werknemers een bijdrage leveren aan de financiering van opleiding, met als doel zeker te stellen dat iedereen een aandeel heeft in het succes van opleidingsprogramma's. Zo test Canada momenteel een bijzonder systeem van spaarrekeningen om volwassenenonderwijs te financieren, waarbij laagbetaalde werknemers tot \$ 3 krijgen voor elke dollar die zij zelf sparen.

Maar zelfs met het juiste financieringssysteem blijft motivatie een groot probleem voor volwassenen. In veel gevallen veroorzaken de druk van werk en gezin bij volwassenen het gevoel dat zij geen tijd hebben voor verdere studie. Deze barrière kan – in elk geval gedeeltelijk – geslecht worden door volwassenen meer tijd te geven om diploma's te behalen, in een tempo dat bij hen past. Korea kent sinds 1998 het Credit Bank System, dat het in de eerste vijf jaar van zijn bestaan voor 25.000 mensen mogelijk maakte de studiepunten te halen die nodig zijn voor een diploma hoger onderwijs.

Welke uitdagingen liggen in het verschiet?

Massaonderwijs is dramatisch gegroeid in de 20ste eeuw, waardoor steeds meer mensen steeds meer scholing kregen. In de huidige ontwikkelde landen heeft de leerplicht nu haar natuurlijke grenzen bereikt in termen van de tijd die jonge mensen bereid zijn naar school te gaan. Daarom zal in de toekomst vergroting van de voorraad menselijk kapitaal minder afhankelijk zijn van de kwantitatieve uitbreiding van onderwijs en meer van kwalitatieve verbetering van onderwijs. Voor een samenleving betekent dat: zoveel mogelijk mensen helpen hun talenten en vaardigheden in alle verscheidenheid te ontwikkelen, hun hele leven lang.

© OECD 2007

Deze samenvatting is geen officiële OESO-vertaling.

Reproductie van deze samenvatting is toegestaan, mits het OESO-copyright en de titel van de oorspronkelijke publicatie worden vermeld.

Meertalige samenvattingen zijn vertaalde uittreksels van OESO-publicaties die oorspronkelijk in het Engels en Frans zijn gepubliceerd.

Deze zijn gratis te verkrijgen via de Online Bookshop van de OESO
www.oecd.org/bookshop/

Neem voor meer informatie contact op met de eenheid OECD Rights and Translation,
Public Affairs and Communications Directorate.

rights@oecd.org

Fax: +33 (0)1 45 24 13 91

Eenheid rechten en vertaling OECD (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Parijs
Frankrijk

Bezoek onze website www.oecd.org/rights/

